

DÉNESKE ÉS A KÖNYVEK.

Mikor megölte az anyját, vonatra ült és nem mulasztotta el, hogy — hűsz pengős vagyonából — egy pengős detektívregényt vásároljon, lelki táplálékul a pengős detektívregénybe illő utazásra. Diákszobájában egy noteszt találtak, amire *Kedvenc könyveim* fölírással beírta az olvasmányait. A cím alatt mottó is állott, aranyigazság, amit egy kitűnő pedagógustól tanult, aki nem sejtette, hogy aranyigazsága minő könyveknek szolgál majd cégérül:

A jó könyv a legjobb barát! A jó könyvért kiadott pénz mindig meghozza a kamatát.

Meg is hozta. Ime a befektetett, kamatozó tőke, a jó könyvek, amiknek a címe egymagában is eleget beszél:

Max Brand: *Vörös P.* — A. G. Christie: *A titokzatos ellenfél.* — Világvárosi *A. B.* — *Halálgáz.* — *Pisztolylövés.*

Abban a korban, mikor a mai apák Petőfi szerelmes verseit olvasták és Hoffmann meséiben gyönyörködtek, ez a mai fiatalság a gangsterek lelki atmoszférájában otthonos. Az *alvilág*: számára nem a távoli Styx-folyót, Tantalus idilli szőlőbokrát jelenti, hanem a lebujok, világvárosi bűntanyák inkább vad, mint regényes tájait és a szó szoros értelmében zsákbavivő utcáit.

Mit lehet ez ellen a sötét és, alacsonyívójú könyváradat ellen szembeállítani? Nevelés? Vallásos befolyás? A tapasztalat azt mutatja, hogy vallásos befolyás és bűnözés nem ritkán megférnek egymással. A templom Ájtatosai nem mindig élnek a legfehérebb életet. Elég, ha Villon-ra vagy Verlaine-re gondolunk. Déneske kongreganista volt, egyik levele szerint pap akart lenni, — kell-e ennél szebb elindulás? De ugyanakkor lelkének kettősségét már az ellenkező befolyások kerítették hatalmukba: az a szellemi milieu, amelyben a titokzatos ellenfelek, a halálgáz és a pisztolylövés végzik a maguk gyermeknevelő hatását.

— Maga ezt valami regényben olvasta, igen a *Sárga regényekben* olvasta, — vágta az egyik terhelő tanúnak szemébe Déneske. — Igen, ezek a sárga-regények úgylátszik már a felnőttek fantáziáját is megfertőzik. Huszonnyolc fillérért kaphatók és ott láthatók minden kioszkban, minden vasúti kupé pamlagán. Eddig már több mint 300 füzet jelent belőlük a Pesti Hírlap kiadásában a Max Brand-ok, Wallace-ok nagyobb dicsőségére. Ebben a sorozatban jelent meg Déneske egyik kedvenc könyve is, a *Pisztolylövés*, egy Axel Klinckowström nevű ismeretlen szerzőtől, akit talán Link Ábrahámnak hívnak és aki a Berli-ni-tér és Vilmos császár-út sarkán lakik...

Áldozat Déneske, mondották, — állítólag a meggyilkolt barátnője mondta, aki a lapok szerint csokoládéval akarta várni a gyilkost, — áldozat valóban, de nem csupán a közvetlen környezet áldozata, hanem a könyveké is. A könyveké, amelyek a felnőttekhez szólnak, de — akaratuk és céljuk ellenére is — megfertőzik az ifjúság fantáziáját.

E sorok írója igazán nem híve az irodalom megrendszabályozásának, de csak akkor, ha az irodalom tényleg irodalom. Itt valamit mégis tenni kell, mert ennek a mai gyermek-generációnak gyilkossá kell fejlődnie, ha továbbra is szabadon hozzájuthat — harmincfilléres áron, egy tízórai megspórolásával — a

titokzatos ellenfelek, a vörös nagy P.-k irodalmához. Az állam ma már — mondjuk, csak Németországban — beleszól abba is, hogy katolikus, protestáns vagy zsidó tanítsa-e a matematikát vagy a hangszerelést; szabályozza a zugiskolákat; eltiltja alkohol-vételtől a fiatalkorúakat; moziból időnként kizárja a tizenöt-éveseket: — de az ellen nem tesz semmit, hogy dömping-áron szállítsák az ifjúságnak a gyilkosságok, rablások, forradalmak, szuggesztív történeteit. Ez a szuggesztív ordít feléje a plakátokról, az újságok hirdetéseiből. Angolpipás, sipkás alak, vakító villanylámpával mutatja az *Athenaeum detektiv és kalandor regényeinek* (ilyen is van, ára csak 96 fillér!) legújabb kötetét: S a y e r s, *Jelige „Gyilkosság“*. A Kisfaludy-Társaság üléséről szóló tudósítás és a Mindszenty Gedeon-önképzőkör matinéjának műsora között arról emlékezik meg az előkelő napilap népevelő irodalmi rovata, hogy a legújabb detektivregény mennyire nem fukarkodik az izgalmas témákkal: gyilkoshajsza keretében végigszáguld velünk London egész alviági életén, palotákon és lebujaikon át, ahol a kokain uralodik... „Gazdagabb, izgalmasabb, fordulatosabb detektivregényt nem igen olvashatunk ennél a könyvnél“ — ezt tanulja a mai ifjúság a keresztény középosztály házi lapjaiból, amikben nekünk — mai negyvenéveseknek — annak idején csak az angol-búr háború tudósításait vagy a Gárdonyi Géza ártatlan novelláit volt szabad olvasnunk.

Ezeknek az akkori ifjúsági olvasmányoknak megvolt az a jó oldaluk, hogy semmi kontaktust nem tartottak a közvetlen körülöttünk zajló napi étellel. V e r n e regényei az utópiák boldog elképzeléseinek honába ringattak és a holdba utaztatták az olvasót; C o o p e r indiántörténetei idilli távolságba semlegesítették a skalpvadászok kalandjait, nem is szólva J ó k a író, akiben már akkor megérezttük, hogy idealizál. Akik a Déneske korában már S h a k e s p e a r e - t olvastak, vagy legalább a L a m b Károly meséiben gyönyörködtek, — azok egy még távolabbi világlakandjaiban, büneiben és érényeiben vettek részt.

A mai gyermekek azonban harminc fillérjével veszik a leckéket a tolvajlásból, rablásból és gyilkosságból. Könnyen megtanulják, hogy a zárat miként kell leszedni tíz másodperc alatt; hogy a halálgáz*) titka a görszekerényben van, hogy tanácsos a büntett után álszakállt ragasztani, hogy előre el kell készíteni a szökés tervét, autó várjon a sarkon, a bécsi gyorsba Kelenföldön fölszállni, de jobb, ha Győrnél Sopron felé térünk, a nyomozás félrevezetésére. Autót is lehet bérelni, de ha a soffőr gyanakszik, fehér port kell az arcába szórni, hogy elkábuljon és átvehessük tőle a volánt (*Halálgáz*, 99. l.). A mai gyermek megtanulja a misztikumok könyvtáraiból és a *Világvárosi Könyvtár*ból (10. i. darabja!), hogy miképpen lehet eltüntetni valakit, miképpen lehet egy állapocásra irányított ökölcspáással leütni az áldozatot, mit kell csinálni, ha a haldokló még hőrög és aztán hogyan kell kiugrani az ablakon, miután magunkhoz vettük a készpénzt és az álruhát. Ez a mai ifjúság olyan familiáris közelségben él a felnőttek életével, hogy például cigarettát, likőrt vásárolni: nem esemény az ő életében. (A rémregényekben is likőrt isznak a büntettnek előtte és utána.) Mi annak ide-

*) Ezt a *Halálgáz* című ostoba rablási történetet, amely a *Misztikumok könyvtárában* jelent meg, egy K e r e c s e n y János nevű szerző írta. Nem érdektelen megnézni, hogy kiknek a kezében van manapság az ifjúság és az alacsonyívójú tömegek irodalmi nevelése. Kerecseny János írta a „bírótság által elkobzott“ (ő maga hirdeti büszkén, hogy vegyék) *Gyűlölet földje* c. „idegizgató“ kalandorregényt. A háború alatt természetesen csatadalokat írt, aztán irredenta „zsolttárok“ (mennyi avatatlan nyüzsg irredenta) címén az irodalomban!, turáni költeményeket (még petőfista lesz, akárki meglátja!), írt két történelmi eposzt is (Kozma Andor és Sebestyén Gyula rossz példája ragadós), kiadott könyvet a bankgassei milliokról is, ügylátszik hiteles információk alapján. Korunk hőse: Kerecseny János.

jén szívdobogva mentünk be krumplicukorért a fűszereshez és lelkiismeretfurdalást éreztünk volna, ha 20 filléرنél több lett volna a zsebünkben. A mai gyermekek beülnek ebédelni a vendéglőbe és biztos föllépéssel szobát nyitattnak maguknak idegen városban, szigorú-képű portásbácsihoz bátrabban közeledve, mint mi annak idején az utcai mézga-árúshoz, akitől nem volt szabad vásárolnunk.

Van egy mondat a *Halálgázban* (21 l.), amely közelebbről érdekelhette Déneskét: „Ha Viktor emberismerő lett volna, az arcába vág nyomban ennek az embernek. De Viktor csak a kémiát ismerte“. Viktor valóban nem volt emberismerő, Déneske pedig csak a Világvárosi Könyvtárat, a *Halálgázt*, a *Titokzatos ellenfélt* és a *Pisztolylövést* ismerte.

(Szeged.)

Zolnai Béla.

ZENDÜLŐK.

Márai Sándor regénye.

Az alábbi kritikát egy francia író írta a *Revue des Vivants* számára. Mint a francia művelt közönség vélemény-nyilvánítását és az ismertett regény aktualitása szempontjából is, jónak láttuk magyar fordításban bemutatni.

Szerk.

Milyen elkeseredett szomorúság árad ebből a fanyar és heves könyvből! Szegény gyermekek . . . A háború, — vagy a nevelés áldozatai? Bizonyára mindkettő. Az anyáknak itt nincs szerepük, vagy csak teljesen elhomályosítottan; az apák alakja jobban kidomborodik, főleg Ernő apjáé, aki felvilágosult és kiegyensúlyozotlan, — ez magyarázza a fiának mentalitását is. Tibor apja heves karakterű tiszt, akitől a fiú nagyon fél. A háború miatt önmagukra hagyott serdülő ifjak. Semmi női befolyás, — a *Zendülőket* a nők hiánya jellemzi . . .

Ezeknek a tizenéves ifjaknak a mentalitása, — akik az életnek legsebbe korában, amikor még minden lehetőség előttük áll, nem érdeklődnek a nő iránt, — nyugtalanító. Szembehelyezkednek a természet törvényeivel, ami aztán a lelkiegység tragikus felbomlását és az önmagukkal való meghasonlást idézi elő.

Nem romlottak ezek a fiúk, valamennyien ártatlanok és nem tudják, hogy a kötelék, amely egymáshoz fűzi őket, — beteges. Szeretik Tibort szépségéért, csodálják és elismerik felsőbbiségét. Zendülők, fellázadnak a tekintély, a hagyomány, a rend, a kötelesség bekerítő hálója ellen. Arra törekszenek, hogy megszegjék a törvényeket, lopnak élvezetből, l'art pour l'art, haszon nélkül. De fiatalok és naivak, a színész és az uzsorás rászedik és romlott hajlamaik játékszerűen használják fel őket. De az élet kényszerítő ereje mindennél hatalmasabb és visszazorítja őket a mindennapi élet ritmusába.

Igen sok vitás tárgy van ebben a könyvben, amely számtalan problémát vet fel. Sajnos, kissé hosszadalmas, zavaros és gyakran nehéz az író gondolatmenetét követni.

Márai kivételes típusokat gyűjt össze; olyan alakokat állít egymás mellé, akik a reális életben nem találkoznak össze. Ez azonban, nem a való élet.

Sajátságos megállapítást vonhatunk le a regényből, amely bennünket, franciákat, nagyon meglep. Mi mindig azt hittük, hogy a magyarok a nőt min-